

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SERİ B. CİLT VIII. SAYI II : 1958

TÜRKİYE'DE ORMAN YANGINLARININ ÖNEMİ VE BUNA KARŞI ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER HAKKINDA GÖRÜŞLER

Yazan :

Prof. Dr. Refik ERDEM

Türkiye nüfusunun seneden seneye muntazaman çoğalışı ve son yıllarda memleket kalkınmasında bâriz bir şekilde kendini gösteren ekonomik, sosyal ve kültürel hamleler dolayısıyla çeşitli orman mahsullerine karşı duyulan ihtiyaçların artmış bulunmasına mukabil orman sahalarının günden güne küçülmekte, kalitelerinin bozulmakta ve verimlerinin azalmakta olduğu esefle kaydedilecek bir vakıadır. Mevcut istatistiklere göre memleket sathının ancak % 13.5 ini teşkil etmekte olduğu söylenen ormanlık sahanın aradan geçen zaman zarfında çeşitli şekillerde tahrip görmüş bulunmasıyla bugün daha da küçüldüğü muhakkaktır. Diğer taraftan mevcut orman sahasının mühim bir kısmı maki, çalılık, fundalık ve tahribat dolayısıyla verimleri çok azalmış veya birçok yerlerde verimsiz denilebilecek bir hale gelmiş bozuk orman evsafındadır. Orman genel Müdürlüğü tarafından 5 milyon hektar olarak kabul edilen kuru ormanlarının birçokları ise varlıklarından faydalanılması çok müşkül veya mümkün olamayan gayet sarp yerlerde bulunmaktadır. İşte bütün bu hususiyetler gözönünde bulundurulacak olursa Türkiye'nin orman varlığı bakımından ne derece fakir bir durumda olduğu ve bu varlığın günden güne azalmakta bulunduğu meydana çıkar.

Durum böyle olduğu halde nüfusun önemli bir kısmını teşkil eden vatandaşların, ormanların çeşitli faydaları ve ekonomik hayatta oynadıkları roller hakkında yeter derecede bilgi sahibi bulunmayışları, alınan bütün idarî ve teknik tedbirler ile konulan cezaî müeyyidelere rağmen, bu çok kıymetli yurt servetinin mütemadiyen tahrip görmesinde ve azalmasında, hattâ birçok yerlerde tamamen ortadan kalkmasında büyük ölçüde âmil olmaktadır.

Türkiye'de orman tahrip şekilleri gayet çeşitli olup bunlardan bilhassa ormanlarda hayvan otlatmak, tarla açmak, gelişigüzel faydalanmak ve orman yangınları en önemlilerini teşkil etmektedir. Biz burada bu faktörlerden ormanların devamlı bir şekilde tahribinde çok önemli bir yer işgal eden orman yangınlarını ele alarak bu hususta şimdiye kadar sarfedilen gayretleri belirttikten sonra bu âfetle mücadelenin daha müsbet ve verimli olabilmesi için düşünce ve görüşlerimizi açıklamak istiyoruz.

Yangınların Türkiye ormanlarının tahribinde en büyük hissesi bulunan bir faktör olduğunu söylersek hiç de mübalâğa etmemiş oluruz. Nitekim hükümetimizin daveti üzerine birkaç yıl önce memleketimize gelip ormanlarımızda tetkiklerde bulunmuş olan Amerika'lı mütehassıs ormancı E. Larwis dünyanın hiçbir yerinde Türkiye'deki kadar orman yangınına raslanmadığını ifade ederek, böyle devam ederse Türkiye'nin 50 yıl sonra ormansız kalma tehlikesi ile karşılaşabileceğini söylemiştir. Keza memleketimize ya davet edilen veya ziyaret maksadiyle zaman zaman gelen diğer yabancı mütehassıs ormancılar da orman varlığımızın gerek durumu ve gerekse geleceği bakımından yüreklerimizi ferahlatıcı hiçbir beyanda bulunmamışlardır.

Türkiye'de son 20 sene içinde vukua gelen orman yangınları hakkında bir fikir edinmek için ekte sunulan istatistiğin gözden geçirilmesinin kâfi geleceği kanaatindeyiz. Cetvelde verilen rakamlara nazaran 1938 ile 1957 yılları arasına isabet eden 20 yıl içinde 16 165 yangın vukua gelmiş olup senelik vasatı yangın adedi 808 dir. 977 290 hektar tutarındaki orman sahasını imha eden bu yangınlarda 7 928 509 m³ ağaç yanmış ve yapılan hesaplara nazaran da 119.755.183 liralık muazzam bir para kaybı meydana gelmiştir. Bu misal de, yukarıda orman varlığı bakımından zaten fakir bir durumda bulunduğunu belirttiğimiz Türkiye için yangınların ne büyük bir âfet olduğunu bütün çıplaklığı ile meydana koymaktadır. Rakamlarla ifade edilebilen bu zarardan başka, ormanların tahrip edilmesiyle çıplaklaşan mıntakalarda ve bunların tesiri altında bulunan tarım sahalarında ve meskûn yerlerde hemen her yıl vukubulan sel felâketleri, verimli toprakların sular tarafından taşınması ve mezru sahaları suların istilâ etmesi neticesinde meydana gelen muazzam can ve mal kayıplarının da unutulmaması gerekir.

Orman yangınlarının önemi ve sebep oldukları zararlar hakkında yapılan bu açıklamadan sonra şimdi de orman yangınlarına karşı bugüne kadar alınmış olan tedbirleri ve bu hususta sarfedilen gayretleri inceleyelim.

1938 - 1957 senelerindeki orman yangınlarına ait cetvel

Yıllar	Yangın adedi	Yanan orman sahası (Hektar)	Yanan ağaç hacmi m ³	Zarar TL.
1938	398	14 416	77 107	4 615 759
1939	510	12 304	50 357	489 737
1940	412	18 732	43 529	362 632
1941	850	33 415	115 478	926 989
1942	740	73 210	949 956	4 188 541
1943	779	46 723	210 223	3 836 979
1944	536	59 315	143 829	2 148 903
1945	1 189	165 307	1 832 393	46 275 733
1946	1 023	125 115	304 916	10 548 597
1947	888	59 999	1 445 047	6 650 075
1948	630	32 463	113 830	1 409 663
1949	758	36 502	133 244	1 812 213
1950	987	69 068	816 695	9 471 516
1951	628	18 884	140 749	1 401 208
1952	1 282	62 271	364 120	4 476 158
1953	654	17 596	96 801	963 994
1954	1 126	35 580	312 558	7 139 180
1955	878	27 773	236 480	2 278 091
1956	1 118	39 983	330 806	3 480 359
1957	779	28 634	210 391	7 278 856
Yekûn	16 165	977 290	7 928 509	119 755 183

Not : Cetveldeki rakamlar orman umum Müdürlüğünden alınmıştır.

Orman yangınlarının sebepleri ve önlenmesi çareleriyle yangınlarla mücadele usulleri hakkında şimdiye kadar gerek kitap halinde ve gerekse muhtelif dergilerde, hattâ gazete sütunlarında oldukça tatminkâr neşriyat yapılmış ve bu hususta bahis konusu olabilecek çeşitli tavsiyeler de ileri sürülmüştür. Bu sebeple biz bu yazımızda bunları yeniden ele alarak tekrarlamayı zait görüyoruz. Yalnız, orman yangınlarını önlemek ve yangınlarla mücadele yönlerinden bugüne kadar sarfedilen gayretleri bazı karakteristik misaller ve rakamlar vermek suretiyle belirtmek ve bu hususta alınan kararların tatbikata ne dereceye kadar intikal ettiğini ve bu yöndeki çalışmaların netice üzerine ne ölçüde müessir olduklarını kısaca inceledikten sonra, bugüne kadar her nedense üzerinde durulma-

mış olan ve fakat orman yangınlarıyla mücadelede müsbet bir rol oynayacağına inandığımız bazı önemli noktalara temas etmek istiyoruz.

Evvvelâ orman yangınlarıyla direk ve indirek olarak ilgili bulunan kanunî mevzuat ile bu yönde alınmış bulunan idarî tedbirleri kısaca gözden geçirelim. Muhtelif zamanlarda çıkmış olan orman kanunlarımızı gözden geçirecek olursak bilâistisna hepsinde ormanların tahribinde çok büyük bir rolü olan yangınlara dair hükümler bulunduğunu ve her yeni çıkan kanunda bir evvelkisine nazaran bu cihetin daha etraflı bir şekilde teemmül edilmiş olduğunu görürüz. Nitekim 8.9.1956 tarihinde yürürlüğe giren 6831 sayılı yeni Orman Kanununun 17, 18, 68, 69, 70, 73, 75, 76, 93, 94, 104, 105, 108 ve 110 uncu maddelerinde ya doğrudan doğruya veya dolayısıyla ormanların yangınlardan korunmasına dair hükümler mevcuttur. Keza Türk Ceza Kanununun 370 ve 383 üncü maddeleri de yangın suçlarına karşı tatbik edilecek cezaî hükümleri ihtiva etmektedir.

Kanunî mevzuatın dışında, meselenin ehemmiyeti dolayısıyla Ziraat Vekâleti veya orman umum Müdürlüğü tarafından orman yangınları hakkında zaman zaman yapılan tamim ve genelgeleri de belirtmek yerinde olur. Meselâ, bunlardan bir tanesi 31.3.1939 gün ve 5697/67 sayı ile yapılan tamimdir. İşe âzamî önem ve müstaceliyet verilmesi ricasıyla teşkilâta gönderilen ve bu hususta faaliyetleri görülenlerin takdir, ihmalkârların tecziye edileceğini bildiren bu tamim 19 yıl önce yapılmış olmasına rağmen yangınlar hakkında çok mühim noktaları ihtiva etmektedir. Bundan başka orman yangınları hakkında toplu bir bilgi verdikten sonra yangınlardan korunma ve yangınlarla mücadele bakımlarından yapılacak işleri etraflı bir şekilde belirten 30.4.1947 tarih ve 1122-7/101 sayılı genelge de söylenmeğe değer. Baş tarafında Ziraat Vekilinin Valiliklere ve orman teşkilâtına hitaben kaleme alınmış bir de emirnamesi bulunan bu genelgede yangın mevzuunda yapılacak işler gayet vazih bir şekilde açıklanmıştır.

Konunun ehemmiyetine binaen bu yöndeki gayretler yalnız meslek çerçevesi dahilinde kalmayıp diğer devlet müesseseleri tarafından da benimsenmiş bulunmaktadır. Orman yangınlarıyla mücadelenin daha verimli olmasını sağlamak maksadiyle 1956 senesinde Vekâletler arası iş birliğine karar verilmiş bulunması buna güzel bir misal teşkil eder. Bu cümleden olarak meselâ diyanet işleri Reisliği tarafından bütün müftülüklere yollanan bir tamimde, ormanların faydaları üzerinde bilgi verilmesi ve yangın âfetinden ormanların korunması lüzumunun vaizler tarafından vatandaşlara duyurulması bildirilmiştir.

Yangınların haber alınmasında faydalanılmak üzere 1957 senesinde meteoroloji umum Müdürlüğü tarafından iki adet yeni seyyar telsiz ara-

basının monte ettirilmiş oluşu da orman yangınları konusunda devlet daireleri arasında yapılan iş birliğinin yeni bir misalini teşkil eder.

Orman yangınları hakkında zaman zaman yapılan tamimler ve alınan kararları da belirtmek yerinde olur. Meselâ 1955 senesinde Ziraat Vekâleti tarafından Valiliklere yapılan bir tamimle orman yangınlarının söndürülmesi için yakın alâka gösterilmesi ve Ziraat Vekâleti teşkilâtının motörlü vasıtalardan faydalanmalarının temini istenmiştir. Yine bu cümleden olarak memleketin bilhassa yangın tehlikesi fazla olan bölgelerinde orman yangınlarına karşı gerek idarî ve gerekse teknik tedbirler alınması hususunda hemen her yıl kararlar verildiğini de görürüz. Buna en yeni bir misal olmak üzere 1958 senesi martında Antalya orman Başmüdürlüğü mıntakasındaki ormanların yangın tahribatından korunması çarelerini tesbit etmek üzere Antalya Valisinin başkanlığında il genel meclisi üyeleri, ziraat, veteriner Müdürleri, ormancılar ve çiftçilerin iştirakiyle bir toplantı yapılarak kararlar alınmış olduğunu söyleyebiliriz.

Orman yangınlarına mütedair kanunî mevzuat ile umumî ve mahallî mahiyetteki idarî kararlar hakkında verilen bu kısa izahattan sonra biraz da bu hususta alınan teknik tedbirler ve yapılan masraflar hakkında da toplu bir bilgi verilmesi uygun olacaktır.

Orman yangınlarını gerek önlemek ve gerekse yangınlarla mücadele için alınan teknik karakterdeki tedbirlere son yıllarda daha fazla önem verildiğini ve bu maksatla orman genel Müdürlüğü bütçesine konulan tahsisatın yıldan yıla arttırılmakta olduğunu büyük bir memnuniyetle görüyoruz. Meselâ 1955 senesinde orman Başmüdürlüklerinin yangın bakımından arz ettikleri hususiyetler gözönünde tutularak orman işletmeleri modern yangın söndürme alet ve vasıtalarıyla teçhiz edilmeğe başlanmıştır. Bu cümleden olarak Ziraat Vekâleti tarafından alınan bir kararla seyyar motörlü yangın söndürme ekiplerinin sayısı arttırılarak 83 e çıkarılmış ve yine aynı sene orman yangınlarıyla mücadele için yaz aylarında ayrıca 2 000 korucu alınmasına karar verilmiştir. 1957 yılında yurdumuzda orman yangınlarının en fazla zuhur ettiği Antalya ve Muğla gibi orman Başmüdürlüklerinde kurulmasına başlanmış olan telsiz şebekesinin Antalya'daki inşaatı tamamlanmıştır. Yangın gözetleme kule ve kulübelerinin miktarı da seneden seneye çoğaltılmaktadır. Nitekim 1955 yılında 512 olan yangın kule ve kulübelerinin sayısı 2 yıl gibi kısa bir zaman içinde 113 ilâvesiyle 1957 senesinde 625 e çıkarılmış ve bunlardan 23 üne ayrıca telsiz cihazı ve 8 ine de telsiz santralı konmuştur.

Orman yangınlarıyla mücadele için ayrılan ödenek ve yapılan mas-

raflarda da yıldan yıla artış kaydolunmuştur. Meselâ 1956 senesinde bu maksat için ayrılan ve sarfedilen para miktarı 75 000 lira iken 1957 senesinde 125 000 liraya çıkarılmış ve 1958 yılı için de 150 000 lira olarak teklif olunmuştur. 1956 senesinde 86 000 lira olan yangınlarla ilgili motörlü vasıta masrafları da 1958 yılında 100 000 liraya yükseltilmiştir. Yangın bekçileri kadroları da yıldan yıla muntazaman arttırılmaktadır. Meselâ 1957 senesinde alınmış olan 3 050 kadro mütâakıp 1958 yılı için 1 561 fazlasıyla 4 611 olarak teklif edilmiş ve tahsisatı da 2 717 000 liraya çıkarılmıştır.

Yukarıda bazı münferit misaller ve rakamlar vererek belirtmeğe çalıştığımız gayretlere ve yapılan masraflara rağmen orman yangınları ne miktar ve ne de tahribat ölçüsü bakımlarından maalesef hiçbir azalış göstermemiştir. Ekte verilen son 20 yıllık istatistik gözden geçirilirse bunun bir gerçek olduğu esefle görülür. Meselâ yangın adedi bakımından en düşük rakam 398 ile 1938 yılına aittir. 1958 e kadar geçen 20 yıl zarfında bu rakamın dúnunda yangın adedi maalesef yoktur. 398 adet yangından sonraki en düşük yangın miktarları 412 ile 1940, 510 ile 1939, 556 ile 1944, 628 ile 1951, 630 ile 1948 ve 654 ile 1953 yıllarında vukubulmuş olup yılların ilerlemesiyle yangın miktarlarında azalış şöyle olsun, bilâkis artış vukubulmuştur. En yüksek yangın adetlerini ele alacak olursak bunlar da memnun edici bir durum arz etmemektedir. Nitekim 1945 senesinin 1 189 ve 1946 yılının 1023 rakamlarına mukabil hattâ bunlardan daha yüksek olmak üzere 1 282 ile 1952, 1 126 ile 1954 ve 1 118 ile 1956 senelerini görüyoruz. Durumu, yanan saha ve yanan ağaç adedi itibariyle tetkik edecek olursak, vaziyette bu bakımlardan da bir azalış bulunmadığını görürüz. Hattâ 1938 ve 1939 yıllarına ait 14 416 ve 12 304 hektarlık gibi düşük yanan saha miktarları daha sonraki yıllarda mevcut olmadığı gibi, yanan ağaçların hacmi bakımından da durumda yüz güldürücü bir gelişme vukubulmamıştır. Yanan ağaçların hacmi itibariyle 1938, 1939 ve 1940 yıllarına ait sırasıyla 77 107, 50 357 ve 43 529 m³ lük miktarlara daha sonraki yıllarda raslanamamaktadır. 1953 yılına ait 96 801 m³ bile bunların çok üstündedir.

Yukarıda karakteristik bazı misallerle ve rakamlar vererek yapılan incelemede görüldüğü üzere orman yangınları konusunda son yıllarda alınan gerek idarî, gerek teknik mahiyetteki gayretlerin ve gerekse yapılan maddî fedakârlıkların hiçbir bakımdan orman yangınlarının azalması üzerinde müsbet bir tesir yapamadığını üzüntü duyarak görüyoruz.

Durum böyle olunca, orman yangınlarına karşı şimdiye kadar alınmış olan tedbirlerin daha bazı yenileriyle takviyesinin lüzumu ortaya çıkmaktadır. Bu hususta tavsiye edilebilecek tedbirlerin en önemlileri şunlardır :

1. Orman içi köylerin ormandan çıkarılması.
2. Orman ve otlakların kesin olarak yekdiğerinden ayrılması.
3. Bugünün şartları karşısında tesiri çok azalmış olan cezaî müeyyidelerin arttırılması.
4. Yangın emniyet yollarının behemehal açılmasına başlanması.
5. Yangın tehlikesi arzeden ormanların enkaz ve kesim artıklarından temizlenmesi.
6. Sistemli, programlı ve devamlı olarak her türlü imkân ve vasıtalarından faydalanmak suretiyle yılmadan propaganda yapılması.

Yukarıda açıklanan bu 6 tedbirden 1 incisi bir kanun mevzuu olduğu kadar, bütçeye büyük külfetler yükleyecek ve uzun vadeli bir plânla tatbiki mümkün olabilecek çok mühim bir meseledir. Fakat her geçen yıl aleyhimize çalıştığına göre, daha fazla beklemeden önemle üzerinde durulması gereken mühim bir tedbirdir. Bu suretle 8 000 kadar bir yekûn tutan bu köylerin ormandan çıkarılması ile yalnız ormanlar tahripten kurtulmakla kalmayacak, aynı zamanda bu vatandaşlar müstahsil haline geçerek yurt için zararlı yerine faydalı birer unsur haline gelecekler ve dolayısıyla hayat seviyelerini de yükseltmiş olacaklardır.

2 nci ve 3 üncü tedbirler de birincisi gibi hükümetin tasvip ve müzaheretine bağlı hususlardır. Bunlardan bilhassa 2 ncisi, yani orman ve otlakların kesin olarak yekdiğerinden ayrılması keyfiyeti bir taraftan otlatma zararlarından ve çobanların muhtelif şekillerde çıkardıkları yangınlardan ormanların zarar görmesine mâni olacak, diğer taraftan da otlakların ıslahı ve dolayısıyla hayvancılığın gelişmesi ve kalite hayvan yetişmesi üzerinde mühim rol oynayacaktır.

Bahis konusu olan diğer tedbirlere gelince: bunların üçü de yukarıda açıklananlardan tamamiyle ayrı bir karakterde olup ne bir kanun mevzuu ve ne de devlet bütçesine bir yük tahmil edici mahiyettedirler. Bu tedbirler meslek çerçevesi dahiline inhisar eden faaliyetlerle halli mümkün olabilecek teknik karakterli tedbirlerdir. Bunlardan bilhassa «yangın emniyet yollarının açılması» bundan 19 yıl evvel yapılan bir tamimde yer almış olduğu ve mer'iyette olan Orman Kanununun 75 inci maddesi 5 sene zarfında bu yolların ikmal edilmesini âmir bulunduğu halde hâlâ hiçbir orman mıntakasında ciddî bir şekilde tatbikına geçilmemiş olan ve fakat orman yangınlarına karşı alınabilecek ve bizi gayeye en kısa yoldan ulaştıracak teknik karakterdeki tedbirlerin en önemlisi bulunduğu inaniyoruz. Her ne kadar yangın emniyet yollarının açılması büyük ölçüde kat'iyat yapılmasını icap ettirecektir gibi bir endişeyi hatıra getirebilirse de, her yıl yangınlarla heba olup giden on binlerce hektarlık ormanı bir an için düşünecek olursak, mevcut yollardan,

akar sulardan, alanlardan ve başkaca boş sahalardan faydalanılarak ve kesilen ağaçları yıllık etaya mahsup etmek suretiyle plânlı bir şekilde çalışıldığı takdirde, meselenin hiçbir suretle izam edilmemesi hakikati meydana çıkar.

Fransa ve Almanya gibi ormancılığı ileri memleketlerde olduğu üzere sistemli ve programlı olarak her türlü imkân ve vasıttan faydalanmak suretiyle yılmadan devamlı bir şekilde yapılacak propaganda faaliyeti ile birlikte, her orman mıntakası için bilhassa hava cereyanları ve hâkim rüzgâr istikametleri iyi etüd edilmek şartıyla açılacak olan yangın emniyet yolları, hem yangın miktarının ve hem de yanan sahanın azalması üzerinde çok mühim rol oynayacaktır.